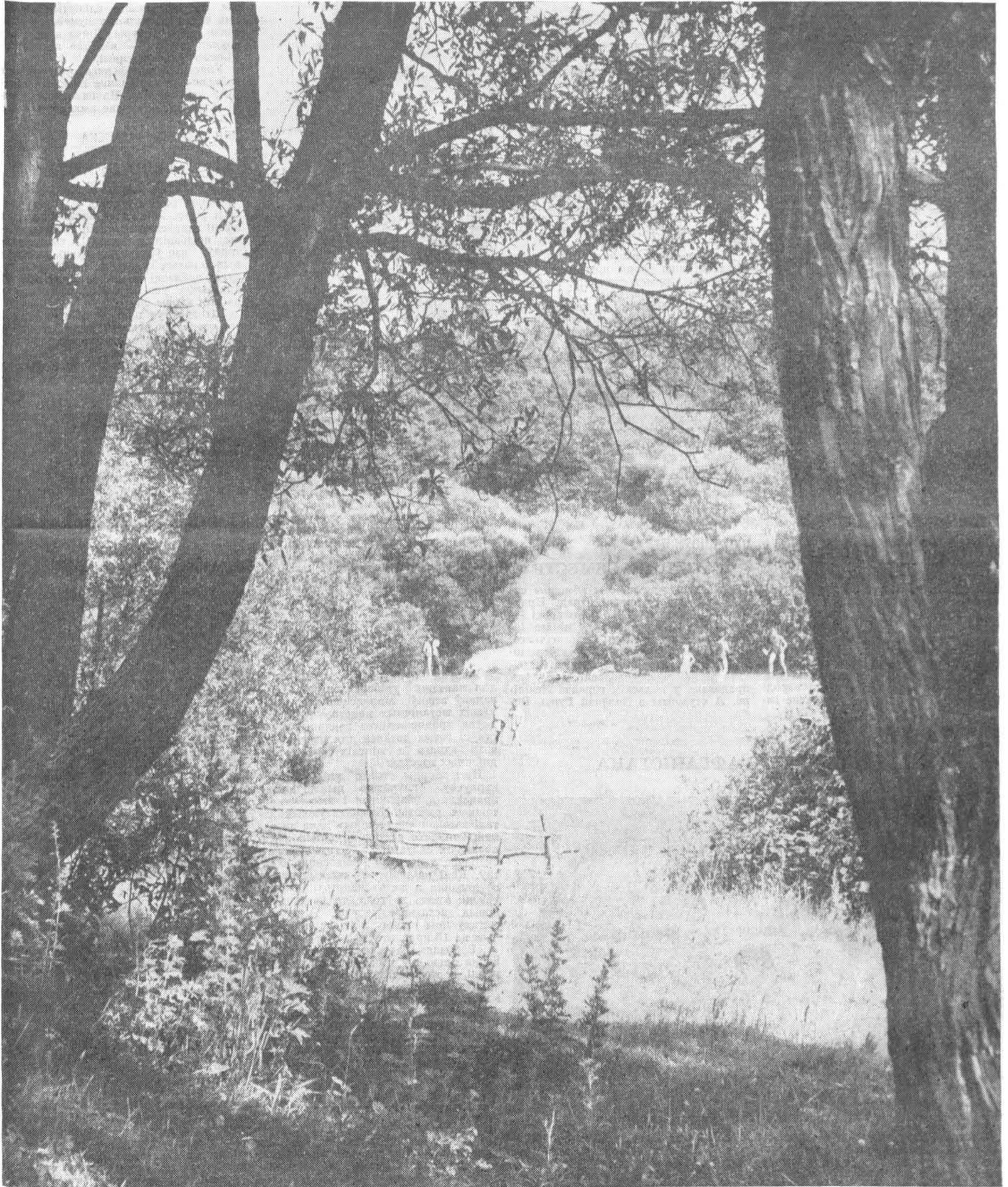

Голас Радзімы

№ 32 (1862)
9 жніўня 1984 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

У Беларусі — ясныя вочы,
Многа любові ў грудзях:
Звонкае поле,
Звонкія сосны,

Звонкі і сонечны шлях.
У Беларусі
Кожны куточак,
Дзе ты ні пойдзеш, пяе...

П. БРОўКА

Звонкае слова,
Звонкая песня,
Звонкае сэрца яе.

РАДЗЕІ · ЛЮДЗІ · ФАКТЫ

3 ДРУЖАЛЮБНЫМ ВІЗИТАМ

ЗНАХОДЖАННЕ
ПАСЛА СРР
У НАШАЙ
РЭСПУБЛІЦЫ

У Беларусі знаходзіўся Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Сацыялістычнай Рэспублікі Румыніі ў ССРС Т. Дудаш з жонкай.

Надзвычайны і Паўнамоцны пасол СРР Т. Дудаш быў прынят першым сакратаром ЦК Кампартыі Беларусі М. Слюньковым, а таксама Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Паляковым і намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР М. Кавалёвым. Т. Дудаш нанёс візіт міністру замежных спраў БССР А. Гурыновічу. У час знаходжання ў Беларусі пасол усклаў вянок да манумента Перамогі ў Мінску, а таксама кветкі да Вечнага агню мемарыяльнага комплексу «Хатынь».

Т. Дудаш наведаў мінскія заводы — гадзіннікавы і электронных вылічальных машын, Беларускі аўтамабільны ў Жодзіна. Ён агледзеў прадпрыемствы і гутарыў з іх кіраўнікамі.

Госць зрабіў азнаямленчую паездку па Мінску, пабыўаў на ВДНГ БССР, у Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

ГОСЦІ З-ЗА МЯЖЫ

МАЛАДЗЁЖНАЯ
ДЭЛЕГАЦЫЯ З ЗША

— Для захавання міру на зямлі многае можа зрабіць моладзь. Таму такімі важнымі з'яўляюцца ўзаема-разуменне паміж намі, дружалюбныя адносіны адзін да аднаго, імкненне знайсці агульны пункт гледжання пры вырашэнні спрэчных праблем. Кантакты паміж савецкай і амерыканскай моладдзю несумненна здольны змякчыць міжнародную абстаноўку, — сказаў старшыня форуму за амерыкана-савецкі дыялог Джэймс О'Рурк. Ён знаходзіўся ў Мінску на чале дэлегацыі ЗША, якая прымала ўдзел у XIII сустрэчы моладзі Савецкага Саюза і Злучаных Штатаў Амерыкі.

У саставе амерыканскай дэлегацыі маладыя журналісты, спецыялісты ў галіне міжнародных адносін, філасофіі і права, служачыя кангрэса. Мы ўважліва вывучаем гісторыю Савецкага Саюза. Але гэта чыста інтэлектуальная інфармацыя. Толькі пасля таго, як мы наведаль мемарыяльны комплекс «Хатынь», рэальна адчулі, якія пакуты перанёс савецкі народ. Іменна тут зразумелі яго гарачае ім-

СЯБРОУСКІЯ СУВЯЗІ

ПІСЬМЕННІКІ З АФГАНІСТАНА

Сустрэчай стваральнікаў магутных БелАЗаў і прадстаўнікоў шматнацыянальнай культуры Дэмакратычнай рэспублікі Афганістан пачаліся Дні афганскай літаратуры ў Беларусі. Письменнікі і паэты з дружалюбнай краіны пазнаёмілі аўтамабілебудаўнікоў са сваімі творами, расказалі аб неаб'яўленай вайне, якую вядзе супраць іх радзімы імперыялістычная рэакцыя, аб тым, як сваімі творами яны абараняюць заваёвы красавіцкай рэвалюцыі.

Дэлегацыя, якую ўзначальваў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў

кненне да міру, адзначыў амерыканскі госць. Самыя лепшыя ўражання засталіся ў нас ад сустрэч з савецкімі людзьмі і моладдзю, ад іх сардэчнай гасціннасці. Тут мы ўбачылі разнастайнасць звычаяў, прывычак і характараў. Спадабалася нам жыццярэадасная музыка і песні беларускага народа, падкрэсліў Джэймс О'Рурк.

Удзельнікі сустрэчы былі прыняты ў Беларускім рэспубліканскім камітэце абароны міру. Моладзь сталіцы, актывісты Камітэта маладзёжных арганізацый БССР адказалі на іх шматлікія пытанні.

Госці з ЗША наведаль піянерскі лагер «Чайка», агледзелі экспазіцыю Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, азнаёміліся з выдатнымі мясцінамі сталіцы рэспублікі.

ВЫСТАУКІ

ЗАЦІКАВІЛА
СПЕЦЫЯЛІСТАЎ

«Перадавы вопыт эксплуатацыі сетака звышвысокага напружання» — так называецца тэматычная выстаўка, якая адкрыта ў павільёне «Электрыфікацыя ССРС» на ВДНГ у Маскве.

У чатырох раздзелах выстаўкі прадстаўлены ўзоры прыбораў, абсталявання, прыстасаванняў, сродкаў механізацыі, апаратуры.

Увагу спецыялістаў прыцягваюць пераўтваральнікі, вырабленыя Віцебскім заводам электравымяральных прыбораў. Адзін з іх — вымяральны пераўтваральнік Е 849 — прызначаны для лінейнага пераўтварэння актыўнай і рэактыўнай магутнасці ва уніфікаваныя выхадныя сігналы пастаяннага току. Эканамічны эффект ад гэтага прыбора, які знаходзіцца на ўзроўні лепшых замежных узораў, складае амаль 700 тысяч рублёў.

Каля 90 тысяч рублёў эканоміць і выраблены віцебскімі спецыялістамі вымяральны пераўтваральнік пастаяннага току. Прымяненне яго для аўтаматычнага кантролю і кіравання энергааб'ектамі.

СУПРАЦОЎНІЦТВА

СТУДЭНЦКІ СЕМЕСТР

Прыступіў да работы абменны савецка-польскі студэнцкі атрад. Прадстаўнікі чатырох ВНУ Беларусі — Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута, Магілёўскага педагогічнага, Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта і Віцебскага тэхналагічнага інстытута лёгкай прамысловасці — будуць працаваць у польскім горадзе Любліне. А студэнты з Зялёнай Гуры, Бе-

ластока і Любліна — на сельскагаспадарчых аб'ектах нашай рэспублікі. Семестр, акрамя рабочага перыяду, уключае і культурную праграму, якая будзе складацца з экскурсій па гарадах БССР і ПНР, сумесных савецка-польскіх мерапрыемстваў.

УШАНАВАННЕ ПАМЯЦІ

Свята захоўвае беларускі народ памяць аб сваіх мужных сынах і дочках, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Вось і нядаўна ў горадзе Старыя Дарогі, што на Міншчыне, быў адкрыты помнік Ані Каралёвай і Соне Бабаковай. Адважныя патрыёткі былі членамі раённай падпольнай арганізацыі, а пасля партызанкамі атрада «Народныя мсціўцы». Не раз, рызыкуючы жыццём, дзяўчаты збіралі звесткі пра ўмацаванні ворага, удзельнічалі ў баявых аперацыях.

У 1942 годзе карнікам удалося схіпіць юных патрыёткаў. Пасля жорсткіх катаванняў Аня Каралёва і Соня Бабакова былі павешаны гітлераўцамі. Помнік пабудаваны па праекце скульптара Аляксандра Шатэрніка. НА ЗДЫМКУ: помнік юным патрыёткам у Старых Дарогах.

НОВЫЯ ВЫРАБЫ

КАРКАС НА МНОГА
РАЗОЎ

Выпуск будаўнічых камплектаў для мантажу ўніверсальных збудаванняў асвоў Маладзечанскі завод лёгкіх металічных канструкцый. Нядаўна прадпрыемства завяршыла пастаўкі гэтых дэталей для рамонтнага цэха аднаго з мінскіх дарожна-будаўнічых трэстаў.

Пры зборцы такіх уніфікаваных карпусоў поўнаасцю выключваюцца працаёмкія зварачныя і высотнамантажныя работы. Камплектуючыя дэталі загадзя «падагнаны» адна да адной, так, што застаецца толькі замацаваць іх балтамі. Усё гэта намнога скарачае тэрміны ўзвядзення аб'ектаў. Калі на пабудову традыцыйнага збудавання з металаканструкцый патрэбна амаль паўгода, то на мантаж новых дастаткова месяца. А расход металу пры гэтым зніжаецца больш чым на 15 працэнтаў.

«Рабочая» вартасць такога збудавання яшчэ і ў шматразовым прымяненні. У залежнасці ад вытворчых патрэб яго можна лёгка дэманціраваць і перанесці на новае месца. А асабліваці канструкцыі дазваляюць найбольш рацыянальна выкарыстоўваць наяўную плошчу. Усе будаўнічыя элементы выраблены з такім разлікам, каб з іх можна было сабраць любы патрэбны па памерах і форме будынак.

НА ЧАРЗЕ «МІНСК-25»

На Мінскім заводзе халадзільнікаў вядзецца падрыхтоўка да выпуску вялікааб'ёмнага халадзільніка, першай мадэлі новага параметрычнага раду — «Мінск-25».

Агульны аб'ём двухкамернага апарата — 350 літраў, маразільнага аддзялення — 80. Халадзільнік адрознівае высокая камфортнасць, палепшанае мастацка-эстэтычнае афармленне з прымяненнем новых матэрыялаў. Для зручнасці ў эксплуатацыі пульт кіравання апаратам вынесены на яго вонкавую панель.

Сёлета будзе выпушчана вопытная партыя. Галоўная асаблівасць апарата

таў — высокая уніфікацыя вузлоў і дэталей, строгае захаванне параметраў.

КАНСЕРВАНТ
«БЕЛАРУСКІ»

Сёлета ўпершыню ў краіне на Магілёўскім вытворчым аб'яднанні «Хімвалакно» выпускаецца кансервант, умоўная назва якога «Беларускі» (БК). Ён прызначаецца для кансервання зялёных кармоў. Не таксічны, не раздражняе слізгісты абалонак вачэй, дыхальных пуцей, не выклікае апёкаў скуры. Яшчэ адна каштоўная якасць — валодае антыкарацыйнымі ўласцівасцямі.

Унясенне беларускага кансерванта забяспечвае атрыманне якаснага сіласу з любых траў. Па пажыўнасці гэкі сілас мала ўступае зыходнай масе.

ДЛЯ ЗДAROУЯ ЧАЛАВЕКА

АБ'ЯЎЛЕНЫ
ЗАКАЗНІКАМ

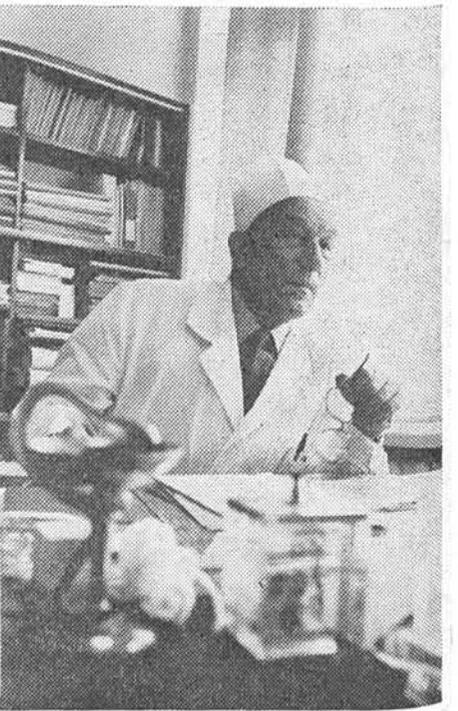
Берагі ракі Прыпяць у Нараўлянскім раёне аб'яўлены заказнікам. Да шасці запаведных мясцін Гомельшчыны прыбавіліся яшчэ 10 тысяч гектараў, дзе ўзяты пад ахову каштоўныя лекавыя травы, якіх у лясах і на лугах вобласці звыш ста відаў. Сёння практычна ўсе яны выкарыстоўваюцца для аховы здароўя.

Штогод тут нарыхтоўваецца звыш трыццаці тон лекавай сыравіны, збор якой за апошнія пяцігоддзе павялічыўся ў паўтара раза.

У кожнай аптэцы вобласці аформлены гербарыі, вітрыны з узорамі лекавых раслін, рэкамендацыі з указаннем тэрмінаў збору. У Мазырскім філіяле абласнога аптэчнага складу створаны аддзел лекавых траў, дзе толькі ў бягучым годзе здроблена і расфасавана звыш пятнаццаці тон лекавай сыравіны.

Прадукцыя лясных аптэк накіроўваецца ў абласныя цэнтры рэспублікі і за яе межы. Нядаўна, напрыклад, з Гомеля адпраўлены пасылкі ліста санны і пупышкі хваёвай на Украіну і ў Казахстан.

І УРАЧ, І ВУЧОНЫ

Вячаслаў МОХАРТ — загадчык кафедры уралогіі Беларускага інстытута ўдасканалення ўрачоў заслужаны дзеяч навукі БССР. Выбар прафесіі ён зрабіў не выпадкова. Малады хлопца з вёскі Шулякі Слуцкага раёна, які прайшоў цяжкія дарогі вайны ў саставе часцей 1-га і 3-га Беларускага франтоў, ведаў цвёрда, што будзе ўрачом, таму што боль і пакуты раненых, якія былі побач з ім, у яго памяці засталіся на ўсё жыццё. І ў 1947 годзе, яшчэ не зняўшы гімнасцёркі, ён прыйшоў у Мінскі медінстытут. Пасля яго заканчэння быў залічаны ў клінічную ардынатуру пры кафедральнай уралогіі Беларускага інстытута ўдасканалення ўрачоў.

У выніку шматгадовых эксперыментаў, клінічных даследаванняў В. Мохарт прапанаваў новую арыгінальную аперацыю — ілеавезікалапексію, за якую на ВДНГ ССРС быў удастоены сярэбраны медал. Вячаслаў Андрэвіч аўтар больш за 200 навуковых прац, прывесчаных праблемам уралогіі і нефралогіі, апублікаваных у айчынных і замежных выданнях.

ШТО ПАКАЗАЛІ ДАСЛЕДАВАННІ НА ПРАМЫСЛОВЫХ ПРАДПРЫЕМСТВАХ

САЦЫЯЛЬНЫ ПАРТРЭТ СУЧАСНАГА РАБОЧАГА

Колькасны рост рабочага класа ў СССР запавольўся. Разам з тым паскорыліся сацыяльныя змяненні ў яго структуры. У чым яны праяўляюцца?

— Самыя значныя перамены адбываюцца ў змесце і ўмовах працы рабочых. Гаворыць Яўген БАВОСАЎ, член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР, дырэктар Інстытута філасофіі і права. На працягу трох гадоў супрацоўнікі гэтага Інстытута вялі комплекснае даследаванне на 46 прадпрыемствах Беларусі, складаючы сацыялагічны «партрэт» сучаснага рабочага.

Каб «упісацца» ў сярэньстатыстычную характарыстыку рабочага, — працягвае вучоны, — сёння недастаткова быць толькі добрым майстрам, мець, як гаворыцца, залатыя рукі. Патрэбна і залатая галава, іншымі словамі, высокі ўзровень спецыяльных ведаў і здольнасць да творчасці. У Беларусі 54 працэнты прамысловых рабочых кіруюць складанымі машынамі і механізмамі ці ў якасці апэратараў абслугоўваюць аўтаматы, робаты і іх сістэмы. Калі дадаць да іх персанал, заняты на рамонт і наладцы сучаснай тэхнікі (14 працэнтаў), то акажацца, што кваліфікаваныя работнікі ў прамысловасці выконваюць 7 работ з кожных 10.

Другая асаблівасць заключаецца ў расшырэнні сферы прыкладання працы рабочага класа. Акрамя традыцыйных галін (прамысловасць, будаўніцтва, транспарт) рабочыя сёння складаюць 80 працэнтаў занятых у сельскай і жыллёва-камунальнай гаспадарцы, у грамадскім харчаванні, забеспячэнні, бытвым абслугоўванні насельніцтва. І ўжо зусім новая тэндэнцыя — узрослая доля рабочых, занятых у навуцы, ахове здароўя, адукацыі (да 10 працэнтаў агульнай колькасці працуючых там).

Такім чынам, у штодзённай вытворчай дзейнасці многіх рабочых пераважным становіцца ўжо не фізічныя намаганні, а затраты розных відаў разумовай працы, асновай кваліфікацыі — не рухальны навык, як раней (хоць роля навыка і захоўваецца), а ўменне прымяняць атрыманыя веды.

— Як адносяцца да такіх перамен самі рабочыя?

— Нашы даследаванні паказалі: арыентаванасць на творчы пачатак у працэсе працы ў сучасных рабочых высокая, як ніколі раней. Да 73 працэнтаў апытаных магчымаць творчасці на рабочым месцы лічаць несумненнай вартасцю.

— Ці дазваляе адукацыйны ўзровень рабочых адаптавацца да пераменных умоў працы?

— Ісціна лепш пазнаецца ў параўнанні. Трыццаць гадоў назад толькі двое з дзесяці прамысловых рабочых Беларусі мелі сярэднюю адукацыю і зусім нязначная колькасць — больш высокую. Сёння сям'ера з дзесяці ма-

юць агульную сярэднюю ці спецыяльную (вышэйшую альбо сярэднюю) адукацыю. А па групе маладых рабочых толькі адзін з дзесяці не мае закончанага сярэдняга адукацыі.

— Як рост кваліфікацыйнага і адукацыйнага ўзроўню адбіўся на матэрыяльным становішчы рабочых?

— Аб матэрыяльным становішчы — пры практычна нязменным індэксе цен у СССР на асноўныя тавары і паслугі — лепш за ўсё меркаваць па заробатнай плаце. Калі ў 1965 годзе прамысловыя работнікі Беларусі атрымлівалі ў сярэднім 101,7 рубля ў месяц, а будаўнічыя — 108,4, то ў 1982 годзе — адпаведна 190,2 і 215,8 рубля.

— Наколькі змяніліся духоўныя запатрабаванні, культурныя патрэбнасці рабочых?

— Відавочнае ўзбагачэнне духоўнага свету рабочых праяўляецца, у прыватнасці, у імкненні да актыўнага ўдзелу ў розных відах навукова-тэхнічнай творчасці, у мастацкай творчасці, у захапленні сур'ёзным чытаннем, тэатрам, музыкай. Яны ўсё часцей выступаюць не проста як выканаўцы навукова-тэхнічных рашэнняў, але і як аўтары новых ідэй. Напрыклад, актыўнай вынаходніцай і рацыяналізатарскай дзейнасцю цяпер у Беларусі займаюцца каля 160 тысяч рабочых.

Прыкладна чатыры пятыя апытаных намі рабочых аддаюць перавагу культурным відам вольнага часу (скажам, чытанню літаратуры — мастацкай і грамадска-палітычнай — 45-49 працэнтаў). У асабістым карыстанні 27 працэнтаў рабочых маюцца дамашнія бібліятэкі, у 12 працэнтаў — музычныя інструменты і г. д.

Ці, скажам, такія параўнальныя даныя. Паводле даследаванняў 1922 года, грамадскай работай займаліся трохі больш за тры працэнты беларускіх рабочых, якіх, дарэчы, тады было значна менш, чым сёння. Цяпер жа ў грамадскай дзейнасці актыўна ўдзельнічаюць 57 працэнтаў. 60 працэнтаў апытаных лічаць, што грамадская дзейнасць для чалавека такая ж важная, як і вытворчая, працоўная. Прычым, характэрна, што арыентаванасць на такую дзейнасць узрасла па меры павышэння кваліфікацыі і ўзроўню адукацыі.

— Відаць, рост адукацыі і кваліфікацыі рабочых ставіць і свае праблемы?

— Яны ёсць. Напрыклад, пакуль больш марудна, чым хацелася б, скарачаецца патрэбнасць у малакваліфікаванай ручноў працы, таму кожны шосты рабочы валодае больш высокім узроўнем ведаў і кваліфікацыі, чым патрабуюць апэрацыі, якія яны выконваюць.

Падобныя праблемы, зразумела, вырашаюцца і будучы вырашана на меры сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны.

Гутарку вёў Вячаслаў ХАДАСОЎСКІ.

Адзін з буйнейшых на Брэстчыне комплексаў па адкорму і вырошчванню маладняку буйной рагатай жывёлы — камбінат-калгас «Памяць Леніна» займае больш дванаццаці гектараў. З'явілася гэта гаспадарка нядаўна. І тым не менш за кароткі тэрмін тут пабудаваны высокамеханізаваныя вытворчыя плошчы, што дазваляе прадаваць дзяржаве штогод па 2 550

тон мяса. Непадалеку вырас пасёлак. Сучасная архітэктура пабудовы, культурна-бытавыя ўстановы спрыяюць высокапрадукцыйнай працы і добраму адпачынку рабочых комплексаў. НА ЗДЫМКАХ: на вуліцы новага пасёлка; апэратар комплекса Н. ПАШКЕВІЧ; брыгада жыллавадоў.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

пісьмы зблізку

АЎТОГРАФ КАНСТАНЦІНА СІМАНАВА

Як дарагую рэліквію захоўваю ў сваёй дамашняй бібліятэцы кнігу «Шел солдат...» з аўтографам выдатнага савецкага пісьменніка Героя Сацыялістычнай Працы Канстанціна Сіманова: «Благодарым Вас за большую помощь, оказанную в работе над фильмом «Шел солдат...», и посылаем Вам от имени нашей киногруппы эту книгу», — напісана на яе першай старонцы. А ўнізе стаяць чатыры подпісы, і першы з іх Канстанціна Сіманова.

Такая ж кніга, таксама з аўтографам К. Сіманова, захоўваецца і ў дамашняй бібліятэцы майго добрага знаёмага, кавалера трох ордэнаў Славы, жыхара горада Лунінец Васіля Вараб'ёва. Абедзве кнігі прыйшлі ад Канстанціна Сіманова ў адзін і той жа дзень. Гісторыя іх з'яўлення крыху незвычайная.

У сярэдзіне красавіка 1973 года газеты і радыё паведамілі: Канстанцін Сіманаву рыхтуецца да здымкі поўнаметражнага дакументальнага фільма, прысвечанага 30-годдзю перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Героямі яго будуць поўныя кавалеры ордэнаў Славы. Іх шукі і пачаў былі ваенны карэспандэнт.

Незадоўга да гэтага паведамлення шляхі-дарогі звялі мяне з цікавым чалавекам, са-ставіцелем паяздоў станцыі Лунінец Васілём Вараб'ёвым. Сціплы і працалюбівы, ён доўгі час нават і не падазраваў, што з'яўляецца поўным кавалерам ордэнаў Славы. Але ў 1971 годзе атрымаў ліст ад вучняў адной са школ Вільнюса. Яны прасілі даслаць для

школьнага музея фотаздымак, аўтабіяграфію і расказ аб сваім баявым шляху, бо ў музеі яны ствараюць стэнд аб поўных кавалерах ордэнаў Славы. У адказе вучням В. Вараб'ёў паведаміў: адбылася памылка, у мяне два ордэны Славы. Піянеры зноў накіроўваюць запытанне ў Міністэрства абароны СССР і атрымліваюць паведамленне, што былы ваенны разведчык В. Вараб'ёў сапраўды з'яўляецца поўным кавалерам ордэнаў Славы. А неўзабаве ў Лунінецкім ваенкамаце Васілю Вараб'ёву ва ўрачыстай абстаноўцы быў уручаны ордэн Славы першай ступені.

— За якія подзвігі, — пыталі тады знаёмыя ветэраны, — атрыманы такі высокі ўзнагароды?

І ён раскажаў, як напасіўся на фронт у першыя дні вайны і трапіў затым у разведку, як рабіў «рэйдзі за языкамі». Аднойчы за чарговага палоннага, які даў нашаму камандаванню каштоўныя звесткі, Васілю Ільічу прадаставілі водпуск.

Прыехаў тады з вайны разведчык Вараб'ёў да маці і знайшоў яе ў зямлянцы. У той жа дзень, не адкладваючы, пачаў майстраваць з уцалелых ад пажару бяровенняў хаціну, усяліў туды маці і сам зноў паехаў на вайну. Яго баявы шлях ужо тады быў адзначаны двума ордэнамі Славы. А трэцім ён быў узнагароджаны «за ўтрыманне плацдарма на Одэры».

— Але хіба мы думалі тады аб узнагародах, хацелася хутчэй разграміць ворага. І гэта для нас было найвышэйшай

узнагародай. Таму і не дзіўна, што ордэн праяжаў столькі гадоў без гаспадары, — гаворыў В. Вараб'ёў.

Падрабязна раскажаў ён і аб самай памятнай падзеі ў сваім жыцці — удзеле ў гістарычным парадзе Перамогі ў Маскве. А калі адрыгмелі святочныя салюты, спаткаў ён на сваім жыццёвым шляху дзяўчыну-беларуску, і тая «ўзяла ў палон» былога разведчыка. Так і застаўся Васіль Ільіч у Лунінец. Працаваў на чыгунцы.

Аб гэтым цікавым чалавеку, яго незвычайным лёсе я і напісаў Канстанціну Сіманаву. А неўзабаве Васіль Ільіч адшукаў мяне і паказаў выклік у Маскву на здымкі фільма «Шел солдат...»

Мінуў пэўны час, фільм выйшаў на экраны, і я зноў убачыў В. Вараб'ёва, пачуў яго расказ аб вогненых гадах, франтавых дарогах. А пасля мы абодва атрымалі кнігу «Шел солдат...» з аўтографам К. Сіманова, выпушчаную ўслед за фільмам. У яе ўвайшлі кадры ваеннай кінахронікі, расказы герояў фільма. Тут жа змешчаны іх фотаздымкі. Ёсць у ёй і фотаздымак Васіля Вараб'ёва.

В. Вараб'ёў, як і раней, жыў у Лунінец. Ён — персанальны пенсіянер рэспубліканскага значэння, часта сустракаецца з вучнямі школ горада. Маладо-му пакаленню ён раскажае аб цяжкіх выпрабаваннях, якія выпалі на долю яго аднагодкаў, аб іх мужнасці, вялікім укладзе ў перамогу над ворагам.

У. ЕРАМІНОК.

В ПИОНЕРСКОМ ЛАГЕРЕ «ЗВЕЗДНЫЙ» ОТДЫХАЛИ ДЕТИ И ВНУКИ ЗЕМЛЯКОВ ИЗ БЕЛЬГИИ, ГОЛЛАНДИИ, ШВЕЦИИ

Прощальная торжественная линейка в пионерском лагере «Звездный». Накрапывает совсем не летний, мелкий, надоедливый дождик, но его никто не замечает. Вот сейчас опустится белорусский флаг, флаги Бельгии, Голландии, Швеции.

Для иностранных ребят закончился месяц отдыха на советской земле. Уже уложены чемоданы с подарками и сувенирами, в записных книжках адреса новых друзей. Навсегда сохраняют эти мальчики и девочки теплые светлые чувства к стране, с которой познакомились, куда каждый год, хоть ненадолго, рвутся приехать их русские мамы, папы, бабушки, дедушки. Теперь это стремление стало более понятным и им, представителям второго, третьего поколений. Ливен Демейстер из Бельгии так и говорит:

— Очень рад, что, хоть в третьем поколении, я все же русский. Вот и сейчас я просто разрываюсь, — с детской непосредственностью признается мальчик. — Мне, конечно, хочется домой, в Бельгию. Интересно знать, как там дела, но не меньше мне хочется быть и здесь, в Белоруссии.

Наташа Дельмартино в Советском Союзе впервые. Ее дедушка Николай Попов очень хотел, чтобы внучка увидела его Родину, много рассказывал о своей стране. Наташа никогда не забудет эту поездку. Мы спросили у девочки, что здесь для нее было самым главным, самым интересным. Подумав, она ответила: «все самое главное!»

— А меня зовут Мария Сан-

РУССКИЕ В ТРЕТЬЕМ ПОКОЛЕНИИ

таша Дельмартино, — чтобы они отдыхали, как мы, познакомились с советской страной. Мы жили здесь, как в раю, потому что нам были предоставлены все возможности для прекрасного отдыха.

Конечно, выражение «как в раю» — детская гипербола, но нет никакого преувеличения в том, что в пионерском лагере зарубежным ребятам было уютно, интересно, жилось привольно.

— Я хочу сказать, что наши дети здесь как-то раскрылись, даже я бы сказала расцвели, — рассказывала сопровождаю-

люди, взаимоотношения между ними.

И дети, и сопровождающие из-за рубежа отмечали, что «педагоги, пионервожатые в лагере очень образованные, и музыканты, и поют, и хорошо общаются с детьми».

В Голландии, например, говорили голландцы, совсем не так. Каждый учитель стремится побольше денег заработать, приезжает аккомпаниатор и прежде всего спрашивает у руководителя хора: «А сколько заплатите?» Если сумма не устраивает, скажет: «О нет! Поищите другого».

Однажды в «Звездный» приехал популярный белорусский композитор Игорь Лученок. И наши гости были удивлены, что такой знаменитый человек, ректор консерватории выступил в обычном пионерском лагере. Но еще больше поразило их то, что зал был битком набит. И самое главное, дети знали песни Лученка и пели вместе с ними.

— Ребята, — обратились мы к нашим гостям, когда их пребывание на нашей земле близилось к концу, — скоро вы вернетесь домой, осенью пойдете в школу. Наверно, ваши сверстники будут спрашивать вас о поездке в Советский Союз. Что вы им расскажете?

— Конечно будут интересоваться. — Вергиния Альвариса приехала к нам из Швеции. В прошлом году она уже отдыхала в «Звездном». — Помню, когда я пришла в прошлом году в школу, меня окружили мальчики и девочки, спрашивали, чем советские дети отличаются от них, как живут, как отдыхают.

Вергиния объясняла, кто такие пионеры, что это такое — торжественная линейка, рассказывала, какие красивые в Белоруссии леса. Самой ей на этот раз больше всего понравилась поездка в Вязьнку, в музей поэта Янки Купалы, будто обновленная после пуска метрополитена город Минск.

— А мне больше всего понравилось то, что в Минске на каждом углу можно купить

мороженое, газированную воду, пирожки, — сказала Тамара Панен. — Еще люблю покупать красивые вещи. Их я тоже много здесь купила.

Когда Марко Шургерс собирался в Советский Союз, его знакомые ребята не верили, что он едет так далеко. Те, что постарше, почему-то убеждали мальчика, что ничего интересного он не увидит.

Марко взял с собой фотоаппарат и очень много фотографировал в Минске, на экскурсиях в Хатыни, Вязьнке, в пионерском лагере. «Если не поверят рассказам, пусть посмотрят фотографии. Думаю, поймут, что были неправы».

У Лидии Максимовны в Голландии есть хорошая знакомая Наталья Худрова. Во время второй мировой войны она перенесла страшные мучения. Зимой, в лютый мороз фашисты гнали ее вместе с другими узниками в Германию. Плохо одетые люди прошли пешком с Украины через Белоруссию и Польшу. Мало кто

остался в живых. Может быть и теперешняя тяжелая болезнь Н. Худровой следствие того страшного перехода...

— Моя знакомая, — говорит Лидия Деккер, — горячая патриотка своей Родины. Любовь к ней сумела передать и внуку. А мальчик учится в католической школе, где про Советский Союз, наши порядки детям рассказывают много неправды. Однажды во время урока, когда учитель стал нападать на русских, обвинял их во всех смертных грехах, внук Наталья Худровой встал со своего места и сказал: «Вы говорите неправду. Моя бабушка самая хорошая, а ведь она из Советского Союза».

Как видите, — заключила Лидия Максимовна, — дети прекрасные дипломаты. Им не нужны никакие протоколы, потому что они сердцем чувствуют, где правда, тянутся к ней.

***

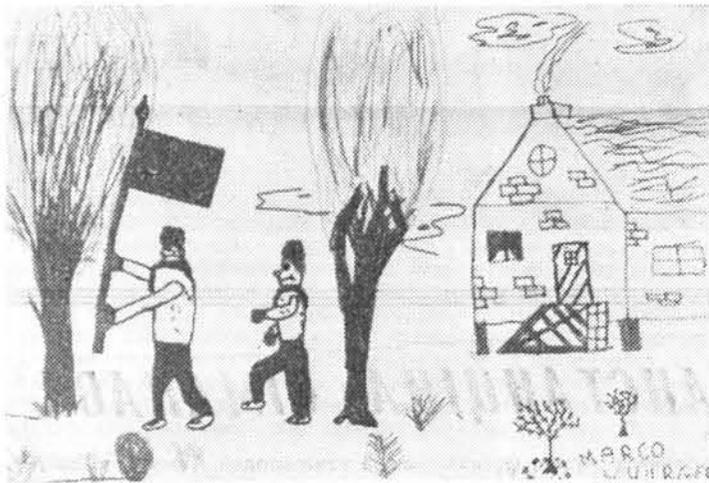
Начавшись с дождя, день к обеду разгулялся, засветило жаркое июльское солнце. Деревья, трава, цветы заискрились высыхающими дождевыми каплями.

В этот прощальный день для наших гостей было приготовлено много сюрпризов. От Белорусского общества «Радзіма» они получили на память сувениры, календари, фотографии. Играли в увлекательную игру «Зарница», вечером пели и плясали у пионерского костра. Когда стемнело, к воротам лагеря подали автобус. Первыми уезжали бельгийцы, увозя много самых разных впечатлений.

Диана ЧЕРКАСОВА.

НА СНИМКАХ: наши гости из «Звездного» приехали на экскурсию в Минск; а это один из многочисленных рисунков, подаренных Белорусскому обществу «Радзіма» детьми. Марко ШУРГЕРС нарисовал сценку из лагерной жизни: пионеры вносят знамя на торжественную линейку; ах, какое вкусное белорусское мороженое!

Фото С. КРИЦКОГО.

турион, — подошла и представилась небольшого роста девочка с серьезными карими глазами.

— Откуда же ты приехала?

— Из Швеции.

— В Белоруссии впервые?

— Нет, я уже отдыхала в «Звездном».

— Значит, тебе здесь понравилось?

— Очень!

Когда в тот день, прощаясь с нашими гостями, мы спросили:

— Кто хотел бы приехать сюда еще раз? Поднимите руку.

Руки подняли все.

— Хорошо было бы, чтобы в последующие годы вы пригласили в пионерский лагерь и других ребят, — сказала На-

таяша из Голландии Лидия Зацаринная-Деккер. — Вы же знаете нашего Марко Шургерса. По натуре это застенчивый, скованный, молчаливый мальчик. В начале смены пришел ко мне однажды с плачем: упал. А к концу как-то распрямился ребенок. Часами пропал в фотокружке, любил выжигать по дереву. У него появились друзья.

Многие из наших зарубежных гостей впервые проводили свои каникулы в таком большом детском коллективе, как пионерский лагерь. Сама атмосфера доброжелательности, дружбы, взаимовыручки была новой, но очень приятной для них. Ведь недаром на вопрос, что их больше всего поразило, ребята отвечали:

прыгаву нас да сябе двухгаловы велікан.

Калісьці ў дні Вялікай Айчыннай ярка-чырвоны сцяг быў узняты над Эльбрусам атадрам савецкіх альпіністаў пад камандаваннем капітана Аляксандра Гусева. Фашысты ўмацаваліся на Каўказе ў 1942 годзе з дапамогай дывізіі «Эдэльвейс», у састаў якой уваходзілі лепшыя нямецкія альпіністы. У лютым 1943 года, атрымаўшы загад зняць з Эльбруса варожыя флагі, байцы невялікага атрада Гусева сталі падбірацца да вяршыні. Адхоны ў многіх месцах былі замяняваны.

Адступаўшыя гітлераўцы паспелі ўзарваць на Прытулку Адзінаццаці склад з боепрыпасамі і харчаваннем. Першай да мэты дабралася група лейтэнанта Мікалая Гусака — на Заходнюю вяршыню. 17 лютага на Усходняй вяршыні група Гусева, сарваўшы рэшткі фашысцкага штандарта, устанавіла наш чырвоны флаг.

Эльбрус — гара цяжкая. Акружаны вільготнай атмасферай, астыўшы вулкан працягвае выдзяляць сярністыя газы. Тут цяжка дыхаецца, а поспех узыходжання вельмі залежыць ад надвор'я. Ка-

лісьці шэрап Наргей Тэнцінг, які ўпершыню падняўся на высотны полюс планеты, не змог пакарыць Эльбрус — перашкодзіла пурга.

На адзінаццатай гадзіне кіраўнік узыходжання Валерый Масальцаў перадаў з вяршыні: «...Усё ў парадку, самаадчуванне людзей добрае. Неба бязвоблачнае — значыць, можна будзе ўдала спусціцца...» Турысты ў гэты час прымацоўвалі памятную дошку. На ёй выгравіраваны словы: «40-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Клуб турыстаў-альпіністаў вытворчага

аб'яднання «Інтэграл». Чэрвень, 1984, Мінск».

Цікава, што першым на вяршыню ўзшоў інструктар па альпінізму Уладзімір Гусак — дэзка па прозвішчу вядомага лейтэнанта. Альпінісцкая перамога стала здабыткам усіх.

— Узыходжанне сімвалізуе перадачу эстафеты пакаленняў, — сказаў адзін з удзельнікаў узыходжання інжынер-канструктар Пётр Каналёў, — я рады, што наша, няхай невялікая, перамога прысвечана такой знамянальнай даче.

К. СТАЛЯРЧУК,
удзельнік узыходжання.

ФЛАГ НАД ЭЛЬБРУСАМ

40-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў прысвяцілі сваё ўзыходжанне на Эльбрус члены турысцкага клуба Мінскага вытворчага аб'яднання «Інтэграл». Яны ўстанавілі на вяршыні флаг рэспублікі і ўмацавалі памятную дошку ў гонар знамянальнай даты.

Нічога ва ўсёй Еўропе няма вышэй за Эльбрус. Даўно

КАКИЕ АКЦЕНТЫ В РЕКВИЕМЕ ПО 1914 ГОДУ
РАССТАВЛЯЕТ 1984-й ГОД?ОПЫТ
ИСТОРИИ
УЧИТ

70 лет назад, 1 августа 1914 года, разразилась первая в истории мировая война. Продолжавшаяся 4 года и несколько месяцев, она привела к гибели 10 миллионов людей; 6 миллионов остались калеками. Страны с населением 400 миллионов человек, повинувшись воле императоров, президентов, шагам министров, приказам фельдмаршалов, хитросплетениям слов и дел дипломатов, были брошены в кипящее море крови побойше. Ради чего?

Представим себе на минуту, что главные участники событий лета 1914 года — германский кайзер Вильгельм II, австрийский император Франц-Иосиф, русский царь Николай II, французский президент Пуанкаре, английский министр иностранных дел Грей, царский министр иностранных дел Сазонов, германский канцлер Бетман-Гольвег за день до начала войны где-то встречаются друг с другом, чтобы обсудить положение. Предположим, что каким-то чудом перед ними вдруг раскрывается картина будущего.

Вильгельм видит, что произойдет с кайзеровским рейхом, Франц-Иосиф — с империей Габсбургов, Николай II — с царством Романовых, Пуанкаре — с Францией в 1940 году, а Грей — с Британской империей в те же годы.

Можно представить себе, что все правители буржуазной Европы, заглянув в будущее, ими же подготовленное, в паническом страхе бросаются назад, в свои страны. В тот же день повсюду отдается приказ: сию же минуту, чего бы это ни стоило, прекратить все приготовления к войне.

Увы, это фантазия, и только. «Ястребы» никогда не отличались способностью предвидеть завтрашний день.

История раз за разом подтверждает, что представители сходящих с ее сцены классов с какой-то неуправляемой силой тянут играть в политике ва-банк, идти напролом, рисковать всем, и прежде всего своим народом. За несколько лет до крушения третьего рейха присяжный философ Гитлера Альфред Розенберг возгласил, что внешняя политика это не искусство возможного, как когда-то сказал Бисмарк, а искусство сделать невозможное возможным. Очень скоро после этого Розенберг висел на веревке нюрнбергской виселицы. Это для него оказалось возможным, как для Гитлера оказалось возможным самоубийство в склепе-бункере. Почему я вспомнил о руководителях III рейха? Потому что не только вторая, но и первая мировая война была спровоцирована деятелями именно такого типа. И подготавливалась в конечном счете предельным обострением таких же — империалистических противоречий.

То, что произошло летом 1914 года, не было простым следствием тупости, слепоты, безумной самоуверенности деспотов и вельмож, властвовавших тогда над миром, — хотя тупости, слепоты, самоуверенности не просто хватало, но было через край.

Выше мы говорили об императорах, министрах, фельдмаршалах, дипломатах. Роли их действительно нельзя недооценивать. Но и переоценивать не стоит: кроме тех, кто правил миром со сцены, были те, кто правил миром из-за кулис.

Речь идет о влиятельнейших экономических, политических и военных кругах, увидевших в мировой войне долгожданый случай добиться своей цели, шанс на выигрыш в беспрецедентной по ставкам карточной игре. Речь идет прежде всего о секретных международных союзах и большом бизнесе.

Задолго до войны в Европе начали действовать два «сверхнациональных» объединения торговцев смертью, в число акционеров и клиентов которых входили виднейшие сановники целого ряда стран. «Нобелевский динамитный трест» объединял поставщиков пороха и взрывчатых веществ в Англии, Германии, Франции, Австрии, России и других странах и имел дело в основном с армиями великих держав. «Гарвейская компания» действовала в тех же странах от имени поставщиков панцирной брони и имела дело прежде всего с военно-морскими флотами. «Нобелевский трест» продавал порох и динамит как Англии, Франции и России,

так и их противникам — Германии и Австро-Венгрии. Прибыль от сделок шла в общий котел, распределялась между участниками по строго зафиксированным нормам дележа. Больше всего приходилось ее на долю английских и немецких дельцов. Премьер Асквит и министр иностранных дел Грей, Чемберлен, лидеры консервативной партии, — это люди, чьи имена неотделимы от истории «Нобелевского треста» в Англии. Во Франции среди наиболее громких имен того же ряда — Поль Клемансо, родной брат премьер-министра в годы войны Жоржа Клемансо. В Германии в наблюдательный совет местного филиала входил адмирал Зак, сотрудник адмирала Тирпица. Немецкие дельцы в компании с семьей царского генерала фон Ренненкампа (он, когда началась война, командовал 1-й русской армией, наступавшей на Восточную Пруссию) были собственниками русского филиала всё того же треста.

«Гарвейская компания» имела отделения в Лондоне, Париже, Нью-Йорке, Берлине, Вене, Риме. Именно она — закулисный режиссер предвоенной гонки прежде всего морских вооружений. Достаточно сказать, что после ее создания цены на панцирную броню выросли втрое. Росли и цены на пушки. «Крупп» и «Штумм» в Германии, «Шнейдер-Крезо» во Франции, «Виккерс» и «Армстронг» в Англии, «Морган» в США и другие непрестанными усилиями поддерживали и взвинчивали порочный круговорот соревнования мощи орудий и толщины брони у государств, противостоящих друг другу, практически подбрасывая друг другу заказы на вооружения и невероятно наживаясь на них. И здесь мы имеем дело с личной унией высокого класса.

Но даже учитывая мощь закулисных сил, толкавших мир к войне, как могли тогдашние правители мира решиться начать ее? На что они рассчитывали, открывая шлюзы кровавого потока? Понимали ли, куда шли?

Не понимали, не видели: глаза им застилал туман планов передела мира. У каждой великой державы был свой план такого рода. Все дело, казалось их руководителям накануне войны, в том, какая из существующих капиталистических империй станет после потопа сверхимперией, «новым Римом». Так думали в Берлине, Вене, Париже, Лондоне, Петербурге: и действовали соответственно.

США вначале прямо не участвовали в той войне, ограничиваясь огромным военным бизнесом с Англией и Францией. К ним текли потоки золота, и они уже видели себя в роли непререкаемого, единовластного мирового арбитра. Но представляли ли себе в 1914—1918 годах хоть один политик в окружении Вудро Вильсона, что из пламени первой мировой войны родится в 1917 году первое социалистическое государство, сила которого со временем сравнится с силой самой Америки?

Добавить остается немного. Не напоминают ли те, кто сегодня на Западе, прежде всего в США, готовят планы третьей мировой войны, тех, кто занимался таким же делом 70 лет назад?

Не обманывают ли они и самих себя и свои народы еще больше, чем обманывали их предшественники в 1914 году?

И наконец, есть ли основания, оглядываясь на опыт истории и находя общие моменты в ситуации 1914 и 1984 годов, считать, что третья мировая так же неизбежна, как неизбежной была первая мировая?

На два первых вопроса ответ, на мой взгляд, — да, напоминают, да, обманывают. На третий же ответ будет иным: категорически нет.

Дело не только в том, что третью мировую войну попросту невозможно было бы пережить человечеству: на этот счет появились в последнее время более чем убедительные выкладки ученых. Самое главное заключается в том, что силы, противостоящие войне в 1984 году, несравнимы с аналогичными силами года 1914-го. Сохранение мира — государственная политика Советского Союза, социалистического содружества в целом. За сохранение мира и его упрочение выступают неприсоединившиеся государства. В самих капиталистических странах, в цитаделях империализма против курса на войну поднимают голоса влиятельные политики. И, разумеется, несопоставимо с 1914 годом современное антивоенное движение: фактор, с которым вынуждены считаться даже самые безудержные сторонники гонки вооружений, сторонники политики «с позиции силы», теоретики и практики новых «крестовых походов». В этом смысле можно с уверенностью утверждать: мир учел опыт 1914 и 1939 годов. Мир требует мира.

Эрнст ГЕНРИ.
(АПН).

Один из самых молодых микрорайонов Гродно — Переселка-3.
Фото Э. КАБЯКА.

САМАЯ БОЛЬШАЯ ЛОЖЬ XX ВЕКА
IV. «РАКЕТНАЯ БРЕШЬ»

Подобно тому, как в начале и середине 50-х годов для раздувания очередного тура кампании о «советской угрозе» был использован домысел о «бомбардировочной брешии», к концу пятидесятых пропагандистская шумиха развернулась по поводу некой «ракетной брешии».

Началось все с того, что видный деятель Пентагона генерал Дж. Гэвин выступил с утверждением: в соотношении ракетных сил между СССР и США образуется «ракетная брешь» в пользу Советского Союза и в ущерб Соединенным Штатам. Генерал бил в набат: «Наши собственная наступательная и оборонительная ракетные способности будут так значительно отставать от соответствующих способностей СССР, что это поставит нас перед лицом большой опасности».

Вслед за тем в начале 1959 года министр обороны США Макэлрой выступил на заседании одной из комиссий конгресса с утверждением, будто СССР в области межконтинентальных ракет к 1962 году получит превосходство над Соединенными Штатами и в отношении 3:1. Тем самым Советский Союз сможет-де либо уничтожить «100 важнейших объектов в США или баз стратегического авиационного командования, либо стереть с лица земли значительную часть американской цивилизации».

Домыслы по поводу «ракетной брешии» проходили под аккомпанемент заявлений НАТО о росте «советской угрозы». Полностью игнорируя реальные факты, лидеры НАТО приписывали СССР намерение достичь военного превосходства над Западом. На этот раз — с помощью ракетного оружия. Масла в огонь изрядно подлил Дж. Кеннеди. Еще будучи кандидатом в президенты, он произнес 14 июня 1960 года в сенате США речь, в которой призвал «закрыть брешь», чтобы противостоять «советской программе завоевания мирового господства».

Никакой «ракетной брешии» на деле не существовало. В распоряжении Пентагона, а следовательно, и администрации Соединенных Штатов в то время имелись собранные воздушной разведкой данные, показывавшие с достаточной точностью количество ракет на советских ракетных базах. Известный ученый Дж. Кистяковский, бывший в то время советником президента США по вопросам науки, впоследствии отмечал: «Я знал, что никакого ракетного отставания нет, так как разведывательные полеты наших «У-2» над Советским Союзом не выявили никаких данных о разветвлении ракет». Может быть, Советский Союз просто хорошо припрятал новое оружие? Но вот уточнение Кистяковского: «Новые межконтинентальные баллистические ракеты были такими громадными, что их невозможно было спрятать».

Кому и зачем в таком случае нужны были домыслы о «ракетной брешии»? Ответ на эти вопро-

сы искать приходится, очевидно, в ракетных программах самих США. Дело в том, что еще в июле 1954 года началось осуществление рассчитанной на пять лет программы создания межконтинентальной ракеты «Атлас». В сентябре 1959 года эту ракету уже ввели в строй. Был организован выпуск межконтинентальной ракеты «Титан». С 1958 года стали устанавливаться в железобетонных шахтах ракеты «Минитмен». Как отметил президент Эйзенхауэр: «К концу деятельности моей администрации подводные лодки с ракетами «Поларис» дали Соединенным Штатам весьма подвижный, практически неуязвимый потенциал». К тому же в Западной Европе были развернуты американские ракеты средней дальности «Юпитер» и «Тор», способные поражать цели на расстоянии 1500 миль. Эти ракеты, по словам Эйзенхауэра, заметно увеличили «ракетную мощь» США.

Общий вывод, сделанный Эйзенхауэром, — никакого ракетного отставания США от СССР не имело места — был подтвержден впоследствии президентом Соединенных Штатов Р. Никсоном. В послании конгрессу 18 февраля 1970 года последний признал, что «угрозу» со стороны Советского Союза в конце 50-х годов «сильно завышали».

Перепроверка данных о соотношении ракетных сил США и СССР, проведенная министром обороны в администрации Дж. Кеннеди Р. Макнамарой, показала: число советских ракет было завышено более чем в 30 раз. Макнамара вынужден был признать: «У США не было необходимости создавать такой большой ядерный арсенал, какой мы имеем сейчас».

За время осуществления ракетной программы военные расходы США увеличились с 44,5 миллиарда долларов (1954 год) до 75,9 миллиарда долларов (1967 год).

В 1967 году в США было завершено создание так называемой «триады» в составе межконтинентальных баллистических ракет, баллистических ракет на подводных лодках и стратегических бомбардировщиков, сбалансированной 2325 носителей ядерного оружия. СССР имел тогда немногим более 600 носителей. Из них на вступивших в строй двух атомных подводных лодках было... 32 пусковые установки.

Но какое дело было до этих реальных фактов военно-промышленному комплексу? Американские монополии, производившие оружие, получили дополнительные миллиарды долларов, генералы — тысячи новых ракет. Политики — головокружительную уверенность во вседозволенности действий Америки. Следствием этой уверенности и стал в 1962 году отрезвляющий карибский «ракетный кризис»: исторический эпизод, когда мир едва не «получил» термоядерную войну.

Александр ЕФРЕМОВ,
доктор исторических наук.

3 ГІСТОРЫЯ ЛІТАРАТУРНЫХ СУВЯЗЕЙ БЕЛАРУСІ З НАРОДАМІ ЗАМЕЖНЫХ КРАІН

ТРАДЫЦЫІ ПЕРАКЛАДУ

Здаўна дамiнуеючай, найбольш пашыранай і дзейнай формай узаемазвязей і ўзаемадзейня літаратур сталі літаратурныя пераклады. Яны пачалі распаўсюджвацца ў эпоху феадалізму амаль адначасова з узнікненнем арыгінальных твораў. Іх з'яўленне было звязана з завяршэннем фарміравання старабеларускай літаратурнай мовы.

У 1517—1519 гадах у чэшскай Празе былі надрукаваны пераклады Бібліі, зробленыя Францішкам Скарынам. Гэты факт у гісторыі беларускай культуры расцэньваецца, як выдатная падзея—«зорны час беларускаў», які быў пачаткам слаўных скарынінскіх традыцый творчага засваення лепшых літаратурных набыткаў, створаных іншымі народамі.

Значнае месца ў беларускай перакладной літаратуры эпохі сярэднявекі займаюць і творы шведскай накіраванасці, якія прысвечаны ўслаўленню знамянальных гістарычных падзей мінулага, дзейнасці выдатных асоб, рыцарскіх учынкаў і г. д. Тут варта нагадаць, што ў ліку перакладных твораў былі такія слаўныя літаратурныя помнікі гістарычнай тэматыкі, як апавесці і раманы аб Траянскай вайне і Аляксандра Македонскага «Прытча аб крадэх», «Гісторыя разбурэння Троі», «Аляксандрыя», «Гісторыя аб Атылі, каралі ўгорскім», рыцарскія раманы.

Выступаючы ўдзельніцай міжнароднага кнігаабмену, Беларусь у той час з'яўлялася таксама пасрэднай у перадачы суседнім краінам, асабліва Расіі, помнікаў сусветнай культуры. Аднак далейшы лёс беларускай літаратуры складаўся неспрыяльна для яе развіцця. Крызіс феадалістскай сістэмы ў Рэчы Паспалітай, куды ўваходзіла і Беларусь, пакутліва адбіўся на беларускую культуру. У XVII стагоддзі ўзмацнілася паланізатарская палітыка Рэчы Паспалітай. Беларуская мова стала выцягваная са справаводства дзяржаўных устаноў і іншых сфер грамадскай і культурнага жыцця. А ў 1697 годзе сейм Рэчы Паспалітай прыняў нават спецыяльную пастанову аб забароне беларускай мовы як афіцыйнай мовы на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага. Гэта прывяло да дэнацыяналізацыі беларускай літаратуры, мастацтва, сістэмы асветы.

Нягледзячы на неспрыяльныя гістарычныя ўмовы—нацыянальны і рэлігійны прыгнёт—духоўнае жыццё беларускага народа не спынялася. Яно працягвалася ў фальклоры, архітэктуры, батлечным тэатры і музычным мастацтве.

Перадавая ідэя часу, народжаная ва ўмовах распаду феадалізна-прыгонніцкага ладу ў Расіі, паўстаннем дэкабрыстаў, філамацікам і філарэцікам рухам, нацыянальна-вызваленчай барацьбой польскага народа і грамадскім уздымам напярэдадні рэформы 1861 года, нагналі краёвую дэмакратычную інтэлігенцыю на азнамяненне чытачоў сродкамі роднай мовы з патрыятычнай пазіцыі паэтаў—выхадцаў з Беларусі, якія пісалі на польскай мове. Адным з піянераў гэтага пачыну стаў беларуска-польскі паэт і драматург Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. Ён быў перакладзены дзве першыя часткі пазмы Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш» і надрукаваны ў 1859 годзе ў Вільні асобнай кніжкай. Пераклад-

чык ставіў перад сабою пачасную задачу, да якой падыходзіў з пачуццём вялікай адназначнасці. У сваім «Слове ад перакладчыка» ён пісаў: «Аповесць Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш», што так ясна, так шчыра малюе характар, звычаі нашых беларускіх паноў часу Напалеона, ужо цяпер (1859 год) перакладаецца на расейскую мову. Чаму ж, думаю, наш народ прости, што з гэтымі панамі так блізка жыў, чаму ж дробная ваколлічная шляхта, што, жывучы ў лясным зацішшы, у хаце між сабою сваю родную ўжывае мову, — чаму ж яна не мае пазнаць абычай сваіх бацькоў? Вось гэта ўсё і нагнала мне думку перакласці «Пана Тадэвуша» на беларускую мову».

Але высакародныя парыванні перакладчыка нічога не значылі для царскай цензуры, якая паставіла надрукаваную кніжку ў свет не выпускаць. Тыраж выдання быў спалены. Цудам уцалелі толькі адзін экзэмпляр кнігі, які захоўваецца ў фондах бібліятэкі Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве. У пачатку нашага стагоддзя прафесар Браніслаў Енімаха-Шыпіла зрабіў з гэтага экзэмпляра рукапісную копію. У 1908 годзе пецябургскае беларускае выдавецтва «Загляне сонца і ў наша ваконца» выпусціла ў свет гэты пераклад асобным выданнем.

Праца В. Дуніна-Марцінкевіча не прапала дарэмна. Яна знайшла сваіх паслядоўнікаў. Праз некаторы час пазэму А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш» узяўся перакладаць гісторык і пісьменнік Аляксандр Ельскі. Свой намер ён тлумачыў жаданнем вялікага земляка А. Міцкевіча, які хацеў, каб яго кніжка ў роднай старонцы «трапіла пад высковыя стрэхі». У прадмове А. Ельскі зазначаў, што пераклад ім ажыццяўляецца «на чэсьць беларускай літаратуры, беларускага народа, на чэсьць роднай Міцкевічу Беларусі». Задумай А. Ельскага было перакласці ўсю пазэму А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш» і друкаваць часткамі, але пераклаў на беларускую мову толькі першую частку, якую выдаў асобнай кніжкай у 1892 годзе ў Львове.

Творчасць А. Міцкевіча імкнуліся зрабіць здабыткам беларускай літаратуры ў XIX стагоддзі і іншыя паэты, як, напрыклад, Арыцём Вяртыга-Дарэўскі, Адам Гурэніч, Альгерд Абуховіч.

З характэрнай пазіцыі Уладзіслава Сыракомлі беларускага чытача знаёмілі ў сваіх рукапісных перакладах Янка Лучына, Генрык Татур і іншыя літаратары.

А. Абуховіч быў першы, хто ў беларускай літаратуры перакладаў на родную мову трагедыю «Фаўст» Іагана В. Гётэ, драму «Разбойнікі» Фрыдрыхша Шылера, творы Віктара Гюго, Джорджа Г. Байрана, Дантэ Алігеры.

На другую палову XIX стагоддзя, асабліва 60—70-я гады, прыпадае разгул царскай дэспатычнай рэакцыі, суровыя рэпрэсіі ў Паўночна-Заходнім краі ў сувязі з паўстаннем 1863 года (у якім прымаў удзел амаль усе беларускія пісьменнікі той пары), метадычная русіфікацыя. У гэты час, у пачатку 70-х гадоў, у Расіі зарадзіліся ідэі рэвалюцыйнага народніцтва, якія сталі распаўсюджвацца і на Беларусь, сярод беларускіх студэнтаў Пецябургскага ўніверсітэта, гуртуючы іх на арганізацыйнае выданне нелегальнай літаратуры, на барацьбу за права

развіваць сваю нацыянальную культуру. З народніцкім рухам звязана з'яўленне і бесцензурнай прапагандысцкай перакладной літаратуры на беларускай мове.

На гэты час прыпадае творчая дзейнасць пачынальніка крытычнага рэалізму ў беларускай літаратуры Францішка Багушэвіча. Выдатны паэт-дэмакрат, не маючы магчымасці друкаваць свае творы на роднай мове, быў актыўным супрацоўнікам польскай перыёдыкі, падтрымліваў прыязныя адносіны і карэспандэнцкую сувязь з польскім філолагам і фалькларыстам Янам Карловічам, вядомай польскай пісьменніцай Элісай Ажэшка, быў знаёмы з фалькларыстам і этнографам Міхалам Федароўскім, польскім мовазнаўцам Люцыянам Маліноўскім, Янам Быстрыном, літаратарам Напалеонам Роўбай і інш. Дзякуючы сяброўскім і творчым кантактам з польскімі культурнымі дзеячамі, яго вершаваныя зборнікі «Дудка беларуская» і «Смьк беларускі» з'явіліся на свет у друкарнях Кракава і Познані.

Братэрская падтрымка польскіх сяброў яскрава праявілася і ў прыхільнай ацэнцы «Дудкі беларускай» Ф. Багушэвіча. «Гэта быццам гуллівае рэха скаргі, якая далятае з далёкай і амаль забытай літоўскай (г. зн. беларускай. — Л. М.) правінцыі паміж Дзвіной, Дняпром і Прыпяццю», — пісаў кракаўскі часопіс «Пшэглэнд повшэжны» («Усеагульны агляд») у маі 1892 года.

Першая руская рэвалюцыя 1905—1907 гадоў прывяла да незвычайнай актыўнасці працоўнай масы. Паводле слоў У. І. Леніна, яна «прабудзіла да палітычнага жыцця і да палітычнай барацьбы мільёны рабочых і дзесяткі мільёнаў сялян». Рэвалюцыйныя падзеі спрыялі абуджэнню нацыянальнай свядомасці ў беларускага народа, актывізацыі яго барацьбы за права «людзьмі звацца». З гэтага часу ў беларускага народа пачаўся новы этап у гісторыі развіцця грамадска-культурнага і нацыянальнага руху, які выклікаў да паскоранага развіцця і літаратуры, яе сувязі з народамі замежных краін.

Важную ролю ў культурным і літаратурным жыцці адгрывалі першыя легальныя беларускія газеты «Наша доля» і «Наша ніва», якія заклікалі любіць сваю і паважаць, вывучаць культуру іншых народаў, асабліва суседзяў. «Расійскі і польскі народы маюць вялікую навуку, вялікую культуру. Не карыстаючыся з іх, беларус не зможа развівацца, не зможа дайсці свету навукі, вольна чаму варта і трэба пазнаць тыя мовы», — пісала «Наша ніва» (№ 33) у 1907 годзе. Падобныя думкі газета развівала неаднойчы. На сваіх старонках побач з вершамі і аповяданямі мясцовых аўтараў яна змяшчала ў перакладзе на беларускую мову лепшыя ўзоры літаратурных іншых народаў. Тут былі пераклады не толькі з суседніх братніх літаратур—рускай, украінскай, польскай і літоўскай,—але і з славянскай, нямецкай, англійскай, кітайскай і інш.

Сярод сваіх чытачоў «Наша ніва» ў першую чаргу прапагандавала і папулярывала брацкія славянскія літаратуры шляхам публікацыі матэрыялаў, звязаных з юбілейнымі і памятнымі датамі іх выдатных прадстаўнікоў.

Літаратары, якія групаваліся пры газеце «Наша ніва»,

паступова аказваліся перад неабходнасцю далучэння свайго чытача да твораў пісьменнікаў іншых народаў, асабліва суседніх, якія б былі надрукаваны на-беларуску. У гэтай высакароднай справе шмат было зроблена Янкам Купалам. Побач з перакладамі паэзіі М. Някрасава, І. Крылова, Т. Шаўчэнкі ён перакладае з польскай, вершы Мар'і Канапіцкай, Людвіка Сыракомлі, Адама Міцкевіча і іншых паэтаў.

Я. Купала, прадаўжаючы перакладчыцкія традыцыі сваіх папярэднікаў—В. Дуніна-Марцінкевіча, А. Гурэніча, Я. Лучыны і іншых, імкнуўся, пісаў у кнізе «Старонкі братняй дружбы» Сцяпан Александровіч, «не парушаючы праўды арыгінала, творча перадаць аўтарскую задуму, знайсці ў роднай мове адпаведныя эквіваленты мастацкім вобразам, каб перакладны твор стаў арганічным здабыткам беларускай паэзіі».

Змест перакладзеных твораў польскіх паэтаў сведчыць, што Я. Купала для перакладу на беларускую мову выбіраў перш за ўсё тыя, якія адпавядалі яго перакананням—з сацыяльнымі матывамі барацьбы з прыгнятальнікамі, бунтарскім прывівам, глыбокай народнасцю і дэмакратызмам, высокім майстэрствам.

Важную старонку ў гісторыі беларускіх літаратурных сувязей з народамі замежных краін займае перакладчыцкая дзейнасць Максіма Багдановіча. Ён быў першы, хто пачаў знаёміць чытача на яго роднай мове з творами антычных паэтаў Авідзія і Гарацыя, узбагачаючы тым самым беларускую паэзію класічнымі ўзорамі паэтычнай культуры старажытнага свету. Здабыткам беларускай паэзіі М. Багдановіч зрабіў лірыку французскіх паэтаў Поля Верлена і Алексіса-Фелікса Арвера, фінскага паэта Іагана Людвіга Рунеберга, бельгіскага паэта Эміля Верхарна, нямецкіх класікаў Фрыдрыхша Шылера і Генрыха Гейне, пазнаёміў з песнямі фальклорам народаў Скандынавіі, Іспаніі, Сербіі, Персіі і Японіі. За сваё кароткае жыццё Багдановіч шмат зрабіў, каб пашырыць дыяпазон беларускай літаратуры, узбагаціўшы яе перакладамі лепшых узораў антычнай і класічнай заходне-еўрапейскай паэзіі, творчым наследваннем вобразаў і матываў з паэтычнай культурнай спадчыны многіх народаў замежных краін.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, якая развівала мільёны працоўных Расіі і яе ўскраіны ад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту, адкрыла небывалы раней магчымасці да ўздыму эканомікі, развіцця навукі і адукацыі, росквіту талентаў у галіне літаратуры і мастацтва.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі адкрыліся новыя, шырокія магчымасці для плённага развіцця літаратурных сувязей з народамі замежных краін. У іх паранейшаму адно з вядучых месцаў займалі мастацкія пераклады, як важны фактар збліжэння і ўзаемаўзбагачэння літаратуры і народаў.

Актыўна ў галіне мастацкага перакладу ў 20-я гады пачаў працаваць выхаванец вышэйшага літаратурна-мастацкага інстытута імя Брусава паэт Юрка Гаўрук. Беларускі глядач у яго перакладзе пазнаёміўся з камедыяй вялікага англійскага драматурга Вільяма Шэкспіра «Сон у летнюю ноч», якая

была пастаўлена ў 1925 годзе на сцэне Другога Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра (зараз тэатр імя Якуба Коласа). Выданне ў 1928 годзе кніжкі перакладаў Ю. Гаўрука «Кветкі з чужых палёў» стала значнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі. Гэта першая своеасабліва анталогія беларускіх перакладаў замежнай літаратурнай класікі ўключала ў сябе лепшыя ўзоры англійскай, амерыканскай, італьянскай, нямецкай, французскай і польскай паэзіі.

У наступныя гады Ю. Гаўрука вельмі захапілі драматычныя творы Шэкспіра, асабліва трагедыя «Гамлет», над перакладам якой ён працаваў. У 1935 годзе «Трагічная гісторыя пра Гамлета, прынца Дацкага» Шэкспіра на беларускую мову ў перакладзе Ю. Гаўрука выходзіць у свет асобнай кнігай. Гэта быў першы пераклад у Беларусі шэкспіраўскай трагедыі, які ў даваенныя гады разам з камедыяй «Сон у летнюю ноч», паклаў добрую, трывалую традыцыю распаўсюджвання шэкспіраўскіх драматычных шэдэўраў на Беларусь.

У 20-я гады перакладамі антычнай літаратуры на беларускую мову стаў займацца Юльян Дрэйзін—вядомы музыказнавец і публіцыст. У 1926 годзе ў яго перакладзе са старагрэчаскай мовы на беларускую выходзіць у свет трагедыя Сафокла «Антыгона». А праз два гады на старонках літаратурнага часопіса «Узвышша» (1928, № 3) быў надрукаваны ўрывак з шостага песні «Іліяды» пад назвай «Развітанне Гектара з Андрамахай».

Услед за «Іліядай» Гамера ў пачатку 30-х гадоў Б. Тарашкевіч, знаходзячыся ў турэмных засценках санацыйнай Польшчы, пераклаў на беларускую мову выдатны твор польскай літаратуры—паэму А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш». Гэта быў па ліку трэці, цяпер поўны пераклад бессмяротнага твора. Тады ён не быў надрукаваны. Беларускі чытач упершыню атрымаў гэты поўны тэкст паэмы на роднай мове ў 1981 годзе. Выхад у свет гэтага твора ў перакладзе Б. Тарашкевіча—выдатнага грамадскага дзеяча, вучонага-энцыклапедыста, акадэміка АН БССР—з'явіўся данінай глыбокай пашаны нашага народа да творчасці А. Міцкевіча, красамоўным сімвалам беларуска-польскага літаратурнага яднання, дружбы двух братніх славянскіх народаў.

У 20—30-я гады быў перакладзены пачатак устанавлення асабістых творчых кантактаў беларускіх пісьменнікаў з пісьменнікамі народаў замежных краін. Так, напрыклад, Я. Купала тройчы (1925, 1927, 1935) бываў у Чэхаславакіі, Я. Колас у 1935 годзе—у Парыжы на кангрэсе абаронцаў культуры, у пачатку 20-х гадоў Цішка Гартны наведваў Германію, Чэхаславакію, Францыю, Бельгію і Польшчу, Міхась Чарот і Міхась Зарэцкі ў гэты ж час пабывалі ў Чэхаславакіі.

Так на працягу стагоддзяў паступова складваліся, часамі паскорана, а часамі і спародычна, традыцыі літаратурных сувязей беларускага народа з літаратурамі народаў замежных краін. Удасканальваліся і шліфаваліся формы сувязей асабліва мастацкага перакладу, як важнейшага сродка ўзбагачэння нацыянальных літаратур.

Леў МІРАЧЫЦКІ.

БЯЗМЕРНАЯ ЎЛАДА МАСТАЦТВА

Больш за чвэрць стагоддзя выходзіць яна вечарамі на сцэну Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага. Выходзіць, каб пражыць яшчэ адно новае жыццё: ці то нашай сучаснасці, ці то жанчыны далёкай эпохі. І кожны раз чужыя радасці становяцца для яе блізкімі, сваімі, чужыя пакуты — яе болем. Ей дадзена вялікае ўменне — прымусіць глядачоў суперажываць. І ў гэтым яе бязмерная ўлада над імі. Аляксандра Клімава нарадзілася ў Кустанайскай вобласці, а гарадам яе юнацтва стаў Магнітагорск. Тут напярэдадні вайны скончыла яна школу, пайшла працаваць на завод. Паваротным у яе лёсе стаў 1942 год. Менавіта тады адбылася сустрэча з вялікай рускай артысткай Верай Пашэннай, якая стала назаўсёды самым любімым і самым чужым настаўнікам. І зараз захоўвае Аляксандра Іванаўна яе пісьмы, поўныя жыццёвай мудрасці і добразычлівасці. Потым было Шчэпкінскае вучылішча ў Маскве, работа ў некалькіх тэатрах краіны, і, нарэшце, — сцэна рускага драматычнага ў Мінску. Тут актрысу чакалі сустрэчы з выдатнымі творамі сусветнай і айчынай драматургіі. На сцэне тэатра імя М. Горкага стварыла яна незабыўны вобраз Камісара ў «Аптымістычнай трагедыі» У. Вішнеўскага, тут іграла ў п'есах У. Шэкспіра і А. Чэхава, А. Галіна, Ч. Айтмата-

ва, Дж. Кіплі і Т. Уільямса і многіх іншых аўтараў. Урэшце, чаму іграла! Сёння народная артыстка СССР Аляксандра Клімава ў росквіце свайго таленту. Паранейшаму выходзіць яна на сцэну, і зала ўзрываецца бурай апладысmentaў. Бо не сакрэт, што многія ідуць не проста ў тэатр... Ідуць «на Клімаву», таму што ведаюць: іх чакае сустрэча з сапраўдным вялікім мастацтвам. Ідуць, каб пабыць

сам-насам з талентам. **НА ЗДЫМКАХ:** перад выходам на сцэну. Аляксандра Клімава ў ролі Ранеўскай у п'есе А. Чэхава «Вішневы сад»; пасля спектакля «Макбет». Народныя артысты СССР Р. ЯНКОУСКИ, А. КЛІМАВА і заслужаны артыст БССР А. КАШКЕР; А. КЛІМАВА (справа) на занятках са студэнтамі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. **Фота У. ШУБЫ.**

«САРАКАВЫЯ, ПАРАХАВЫЯ...»

Урыўкі са спектакляў, фрагменты з беларускіх кінатэатраў, інсцэніраваныя апавяданні, вершы і песні цікава спалучыліся ў новай рабоце Тэатра-студый кінатэатра, якую калектыў прысвяціў 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-

фашысцкіх захопнікаў. «Саракавыя, парахавыя...» — шмат у чым эксперыментальная пастаноўка, свайго роду кінатэатральны спектакль. У ім гучыць слова М. Шолахава і А. Твардоўскага, А. Куляшова і П. Панчанкі, В. Быкава і

В. Астаф'ева. Арганічна ўплецены ў тканіну відовішча кінатэатра са стужак «Альпійская балада», «Вянок санетаў», «Вазьму твой боль». Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. Луцэнка, мастак-пастаноўшчык Д. Мохай, у пастаноўцы ўдзельнічае ўся труп Тэатра-студы.

АПЛАДЫСМЕНТЫ МІНСКІМ АРТЫСТАМ

У ліпені ў сталіцы нашай краіны — Маскве закончыліся гастролі Дзяржаўнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. Яны выклікалі вялікую цікавасць у жыхароў сталіцы. Перапоўнены быў не толькі Вялікі тэатр, які змяшчае 2,5 тысячы чалавек, але і шасцітысячная зала Палаца з'ездаў, дзе праходзіла другая палавіна гастролі.

Маскоўскія крытыкі, грамадскасць, высокая ацанілі майстэрства беларускіх артыстаў, разнастайнасць і змястоўнасць гастрольнага рэпертуару.

— Ваша афіша незвычайная і захапляючая, — сказала вядомы музычны крытык Н. Шарамецьёўская. — У яе ўваходзяць і арыгінальныя, упершыню пастаўленыя творы, і творы, што рэдка ідуць на іншых сцэнах. Рэпертуарная палітыка тэатра прынцыповая і паслядоўная. Значная большасць спектакляў напоўнена высокім грамадзянскім пафасам, уздымае сур'ёзныя, заўсёды сучасныя праблемы барацьбы народаў за свабоду, барацьбы людзей за перамогу добра і справядлівасці.

— Беларускі тэатр оперы і балета — адзіны ў нас у краіне тэатр, які мае ў балете ўласны, выпрацаваны стыль, — адзначае прафесар Н. Эльш. Ён з захапленнем гаворыць аб харэаграфіі В. Елізар'ева, высока ацэньвае майстэрства вэтэранаў сцэны, адзначае дастойную маладую змену.

— Пospех беларускага балета пачаўся з першых жа спектакляў, — працягвае яго думку супрацоўніца часопіса «Советский балет» В. Уральская, — і ішоў па ўзрастаючай лініі. Апaгеем яго стаў спектакль «Карміна Бурана».

У оперных спектаклях крытыкі высока ацэньваюць работу У. Экнадзіёсава, Я. Пятрова, Ю. Бастрыкава, Н. Губскай, Н. Галевай, Л. Колас, І. Шыкуновай, Н. Касценка, В. Скарабагатава.

— Не кожны тэатр мае і такія цудоўныя дзіцячы спектаклі як «Воўк і сям'я казлянят», — лічыць Н. Шарамецьёўская. — Ён зроблены з любоўю і талентам.

Маскоўскія музыказнаўцы адзначаюць маладосць і прывабнасць нашай опернай трупы, свежыя моцныя галасы, высокае акцёрскае майстэрства.

Водгукі на спектаклі, рэцэнзіі былі апублікаваны ў цэнтральнай прэсе. Мы прапаноўваем чытачам адзін з такіх артыкулаў.

ЧЫМ СЛАЎНЫ ТЭАТР

У гэтым тэатры ўсё пачынаецца з музыкі. Ніякае буйнае сцэнічнае фарбаў, рэжысёрскіх сюрпрызаў, ніякае натхнёнае саліраванне (а тэатр можа ганарыцца сваімі вядучымі спевакамі і танцаармі) не могуць засланіць пранікнёнай, вобразнай, вытанчанай творчасці аркестра Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР. Гучыць «Дон Карлас» Вердзі або «Карміна Бурана» Орфа пад кіраўніцтвам вопытнага і мудрага Я. Вошчака, ці спяваюць новую оперу беларускага кампазітара Г. Вагнера «Сцежкай жыцця» (за пультам — малады дырыжор В. Машэнскі), танцуюць «Шчаўкунок» Чайкоўскага або «Ціля Уленшпінгеля» Я. Глебава ў рэльефных, яркіх рытмах, дыктуемых дырыжорам А. Ансімавым — перад намі спектаклі менавіта музычныя, «дырыжорскія»...

Аднак ёсць сярод новых работ беларускага тэатра і спектаклі універсальнага сінтэзу ўсіх кампанентаў, дзе воля дырыжора, рэжысёра, мастака, з'ядноўваючыся вакол ствала цэнтральнай пазытыўнай ідэі, дае магутнае разгалінаванне ў сцэнічнай творчасці ўсіх выканаўцаў. Такое «галінастае дрэва» акрыленай творчасці вырастае, калі ў тэатры іграюць «Казкі Гофмана» Аффенбаха. За пультам — тонкі майстар Т. Каламіцава. На сцэне адбываюцца хаджэнні па муках паэта Гофмана, вобраз якога — шматабяцваючы ўзлёт маладога тэнара У. Экнадзіёсава. І ўвесь ансамбль іграе нейкую актуальную рамантычную паэму аб Творцы і Музе: аб сутыкненні летуценнікаў і цынчных дзялкоў, аб вернасці прызначэнню; аб вышэйшай чалавечай годнасці творчай асобы. Адным словам, тэатр суперажывае оперу, як момант «асабістай» біяграфіі. І гэтую каштоўную якасць унеслі ў жыццё беларускага тэатра два чалавекі: аўтар новай рускай версіі лібрэта «Казак Гофмана» драматург Ю. Дзімітрын і малады рэжысёр-пастаноўшчык Ю. Аляксандраў.

Музыкальнасць тэатра садейнічае поспеху маладых.

Іншы раз другі або трэці выхад на сцэну ўжо прыносіць прызнанне. І дзе? На сцэне Крамлёўскага Палаца з'ездаў, у Маскве... Так здарылася на адным з гастрольных спектакляў «Дона Карласа», дзе партыю злоснага і фанатычнага Вялікага Інквізітара з пранізівай праўдзівасцю і майстэрствам выканаў юны бас М. Рысаў. Вось гэта і ёсць цуд пераўвасаблення ў музычным тэатры! Мы бачылі таленавітую Н. Казлову (сапрана) і ў ролі радысткі Клары (у оперы «Сцежкай жыцця»), і ў абліччы каралевы Іспаніі Лізаветы («Дон Карлас»). О. Цішына (меца-сапрана) запомнілася ў арыгінальна прачытанай партыі Вані («Іван Сусанін») і ў эпізодычнай ролі Маці («Сцежкай жыцця»).

Беларускі тэатр оперы і балета віруе пастановачнымі ідэямі. Асабліва гэтым вызначаецца яго балетнае «крыло». Менавіта ў апошнія гады тут разгарнулася смелая творчасць балетмайстра В. Елізар'ева, які заявіў аб сабе яшчэ раней такімі цікавымі работамі, як балеты «Стварэнне свету» А. Пятрова і «Ціль Уленшпінгеля» Я. Глебава. Сіла і наватарскі пафас балетаў Елізар'ева ў гістарычнай маштабнасці погляду і абагульненню, у публіцыстычнай палкасі і прапаведзі гуманізму. Так, напрыклад, лепшыя сцэны елізар'еўскага «Спартака», ствараючы своеасаблівы свет пластыкі і эстэтыкі агіднага, страсна адмаўляюць грамадства, якое шукае асалоду ў насілі і падаўленні. У «Карміне Буране» — гэтай хваляючай паэме аб чалавеку, які жадае цэласнасці, кахання, чысціні, яднання з прыродай, — цікавай за ўсё харэаграфія сцэн, што вырываюць ханжства сладастрасных царкоўнікаў.

Пасля гастролі беларускага тэатра ў Маскве сталі вядомыя новыя імёны маладых майстроў танца — такіх, як У. Івановіч (Спартак, Ціль, Абат), Т. Яршова (Фрыгія, Неле, Маша), С. Пясцехін (Крас, Вялікі Інквізітар, Дросельмеер) і многія іншыя.

Т. ГРУМ-ГРЖЫМАЙЛА.

КРЫНІЧКА

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Сёлета ў выдавецтве «Юнацтва» выйшла дзіцячая кніжка «Вясной», напісаная старэйшай беларускай паэтэсай Канстанцыяй Буйло. У ёй змешчаны вершы розных гадоў. Разлічана яна на маленькіх чытачоў.

Зборнік маляўніча ілюстраваны выдатнай мастацкай Аленай Лось. Друкуем некалькі вершаў з кніжкі Канстанцыі Буйло «Вясной».

Канстанцыя БУЙЛО

«ХВОРЫ» ЯНКА

Разбудзіла мама Янку.
Янка сонна жмурыць вочы,
Затуліўся за фіранку.
І ўставаць хлапчук не хоча.
Мама кажа:
— Устань, сыночак,
Час табе збірацца ў школу,
А сыночак заплушчыў вочы,
Спахмурнелы, невясёлы.

Мама мацае галоўку,
Градуснік хутчэй пад паху,
Янка не казаў ні слоўка,
Толькі охаў, толькі ахаў.

За задачкі у журнале
Двойка значылася ўчора.
А за двойку не пахваляець,
І прыкінуўся ён хворым.

— Што баліць! — пытае
мама,
— Ой, баляць, — гаворыць
Янка, —
Ногі.. Галава таксама... —
І — схаваўся за фіранку.

Прышоў доктар. Хмурыць
бровы,
Грудзі выстукаў і плечы:
— Янка, ты ж зусім
здоровы,
А здаровых мы не лечым!
Янку сорам, ледзь не плача:
— Мамачка, сястрыца

Люда,
Буду лепш рашаць задачы,
А хварэць так — больш не
буду.

МОЙ КОЦІК

У мяне ёсць коцік белы,
Мяккі, цёплы, як пушынка.
Вось, на сонцы разамлелы,
Грэе лапкі ён і спіну.
Ноччу сёння на падушку
Узлез ка мне і спаў да

ранку,
Мармытаў ён мне на вушка
Сваю песню-калыханку.
Я ачнуўся. Ён старанна
Падкідаў на ложку мячык
І хацеў, каб я хоць глянуў,
Як ён спрытна, лоўка скача.
Мыцца я іду, ён сядзе
На акне і лапкі ліжа,
Мызу, вушы лапкай

глядзіць,
Мне міргае вокам рыжым.
А калі шматок паперы
Начаплю я на вярочку —
Коцік стане хіжым зверам,
Дзікім, ярасным і лоўкім.
Снедаць я іду — у вочы
Мне глядзіць, хрыбет

узносіць:
Гэта малачка ён хоча
І наліць у сподак просіць.

ГРАДКА

У маладой Ганулі
Градка для цыбулі.
А на схілах
Градкі
Светлая салатка
Тулліца
К зямліцы,
Каб не прастудзіцца.
Рэпкі шмат салодкай,
З хвосцікам кароткім,
Ды яна малая,
Толькі падрасце.
На зыбучых ножках
Там стаіць гарошак.
Ад гарошкі блізка
Белая радыска.
Выпалана градка
І штодзень паліта,
Ураджай на градцы
Будзе знакаміты,
Бо яе шторанку
Даглядае Ганка.

УСМЕШКА

У даўнія-даўнія часы на беразе сіняга мора стаяў блакітны казачны горад. Жылі ў ім шчаслівыя людзі. Удзень яны працавалі і спявалі песні, бо праца прыносіла ім радасць. А ўвечары з іхніх дамоў лілася музыка.

Сустрэкаючыся, людзі ўсміхаліся адзін аднаму: такое было ў іх прывітанне. Пра тое, што на свеце ёсць горад, у якім усе людзі шчаслівыя, даведаўся злы чараўнік. Той самы, які ніколі не спяваў, не любіў музыку і не ўсміхаўся. Ён рабіў толькі чорныя справы: хлусіў, прыдумваў плёткі, лаяўся.

— Я ведаю, чаму тыя людзі шчаслівыя, — сказаў сам сабе чараўнік. — Яны шчаслівыя таму, што ўмеюць усміхацца. Вось палячу я ў той горад, адбіру іхнія ўсмішкі і стану адзін шчаслівы.

Сеў ён на свой дыван-самалёт і паляцеў. Ляцеў ноччу, бо ўсе злыя чараўнікі лётаюць толькі ноччу, калі добрыя людзі спяць і бачаць харашыя сны.

Унізе паказаліся блакітныя дахі, і злы чараўнік здагадаўся, што гэта і ёсць той самы казачны горад.

Пачало світаць. З-за мора выкаціўся залаты шар сонца. Цёплыя хвалі лашчылі бераг, усыпаны гладкімі каменчыкамі. З комінаў пацягнуўся лёгкі дымок.

Сядзячы за комінам, злы чараўнік чакаў, пакуль хто-небудзь з'явіцца на вуліцы.

Нарэшце ён убачыў першага жыхара казачнага горада. Той ішоў і ўсміхаўся сонцу,

якое шчодро грэла зямлю, птушкам, якія весела спявалі на дрэвах, і зялёным лісточкам, што трымцелі ад лёгкага ветрыку.

Чараўнік вылецеў з-за коміна і апынуўся перад чалавекам.

— Адай усмешку! — крыкнуў ён страшным голасам, ад якога пасыпалася лісце з дрэў і перасталі спяваць птушкі.

Усмішка адразу знікла з твару чалавека — як яе возьмеш?

Тады чараўнік падбег да другога чалавека і гукнуў:

— Адай усмешку!

Але зноў адабраць не змог. Яна таксама знікла.

Чараўнік паспрабаваў урасці ўсмішку, забраць яе непрыкметна, каб ніхто не бачыў. І з гэтага нічога не выйшла...

— Куплю ўсмішку, — вырашыў нарэшце чараўнік.

Але ўсе, каму ён гаварыў пра гэта, толькі паціскалі плячамі.

Чараўнік заплакаў ад крыўды. Злыя слёзы градам пакаціліся па яго шчоках.

Адзін добры чалавек паішкадаваў чараўніка, пасадзіў яго на лаўку ля блакітнага фантана і спытаў:

— Чаго ты плачаш, добры чалавек?

Ніхто ніколі не звяртаўся да чараўніка з такімі словамі, і ён заплакаў яшчэ гарчэй.

— Не магу больш так жыць, — усхліпваючы, прагаварыў чараўнік, — ніхто мяне не любіць, няма ў мяне ся-

роў... Я хачу ўсміхацца, як усе, але не магу здабыць сабе ўсмішку.

— Усмішку не купіш і не ўкрадзеш, — сказаў жыхар казачнага горада. — Яе дораць за добрыя справы. Успомні, ці зрабіў сёння што добрае? У полі працаваў?

— Не, — адказаў чараўнік.

— Дом будаваў?

— Не.

— Хлеб пёк? Адзежу шыў?

— Можна, дзяцей добраму вучыў?

— Не, не, не, — і чараўнік нізка апусціў галаву.

Чалавек уздыхнуў:

— Дрэбныя твае справы.

Але ты можаш памагчы сабе сам. Рабі добра.

І жыхар казачнага горада пайшоў на працу.

А чараўнік сядзеў і ўсхліпваў, бо не ведаў, як яно робіцца, добра.

Маленькая дзяўчынка бегла ў садзік, спатыкнулася аб каменчык і ўпала.

Чараўнік падхапіўся, падняў дзяўчынку і стаў дзюць на яе пабітае каленца, каб не балела.

Дзяўчынка, якая толькі што хацела заплакаць, раптам усміхнулася так прыветна, што і яго губы кранула ўсмішка. Першы раз у жыцці!

Яму стала так лёгка, так весела, што ён пацалаваў дзяўчынку ў абедзве шчакі, сеў на свой дыван-самалёт і паляцеў рабіць добрыя справы. Цяпер ён, напэўна, стаў шчаслівым, добрым чараўніком і сам дорыць людзям усмішкі.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

ЖАРТЫ

Дзяўчынка напісала пісьмо сяброўцы:

«Дарагая Аня! Прабач, што забылася пра твой дзень нараджэння. Будзе справядліва, калі і ты не ўспомніш пра мой, які будзе ў наступную сераду».

— Міхаська, што робіш?
— Пісьмо пішу Марынды.
— Ты ж пісаць не ўмееш!
— Ну і што? І яна ж чытаць не ўмее.

— Мама, тата каня не пазнаў!
— А дзе вы яго бачылі?
— Я намаляваў каня, а тата паглядзеў і пытаецца: «Хто гэта?»

Вучань намаляваў зайца чырвоным алоўкам.

Настаўнік спытаў:

— Саша, чаму ў цябе заяц чырвоны?

Саша адказаў:

— Таму што ён морквы аб'еўся.

Марыя БАРАВІК

ЗАГАДКІ

Яшчэ адна загадка:
У дрэве — хатка
Арэшкаў — горка.
Гаспадыня — ...
(Ваўрэка.)

Ля майго аконца
Цешацца сястрыцы.
І гараць на сонцы
Гронкі-завушніцы.
(Рабіна.)

Іх сарваць хацелі —
Кветкі ўзляцелі.
Гэта былі ...
(Мяцілі.)

Бачылі, за хатаю
Ён зямельку кратае,
Точыць агарод?
Ну вядома — ...
(Крот.)

Уладзімір КАМЕЙША

Яна зусім не мышка,
Хоць і на М завецца.
Сама імчыцца ў норку,
А хвост у неба рвецца.
(Морква.)

Што за куст,
Ці знаеш ты,
Вунь расце каля пліты?
Галавой расце ўніз,
Сам сабе лісты паддзіз.
(Венік.)

Летам на Нёмане.

Фота Ю. ЗАХАРАВА.

Іван ШУЦЬКО

ПАЛАХЛІЎЦЫ

Хадзіла неяк курачка Чубатка па дрэвах, што былі складзены пад паветкай. Хадзіла, хадзіла, а дрывы раптам разваліліся. Ледзь не забілі Чубатку. Спалохалася курачка, кінулася прэч з-пад паветкі і крычыць:

— Ой, куд-куды!.. Ой, куд-куды!..
— Што такое? Што здарылася? — пытаўся ў яе Певень, які важна пахаджваў па двары.

— Неба ўпала!.. Неба ўпала! — закрычала Чубатка.

— Хто табе сказаў? Ад каго ты чула?
— Сама бачыла, сама чула!..

Спалохаўся Певень і пабег ўслед за Чубаткай. Бягуць яны і крычаць:

— Неба ўпала!.. Неба ўпала!..

Беглі, беглі ды трапілі ў яму. Залямантавалі абое:

— Ой, ой... Неба ўпала, і зямля правалілася!

Нездарма кажуць: у страху вочы вялікія!

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80; 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі.
Зак. № 1293